עין משפט נר מצוה

לח א מיי' פ"ו מהל' מלוה ולוה הל' ה סמג לאוין רמב טוש"ע י"ד סימן רכא סעיף ג:
לו ב ג מיי' שם הל' ח סמג שם טוש"ע י"ד סימן רכג סעיף ח:
לז ד ה מיי' שם הל' י סמג שם טוש"ע שם סימן רכא סעיף כ:
ו (מיי' שם הל' ד) טוש"ע שם:
לח ז מיי' שם הל' מ טוש"ע שם סעיף ד:

פירוש הרא"ש

הרי מוסר לו שפחה לשמשו. קא סלקא דעתך בקטנה או בנערה אירי שכידו למוכרה וגם מעשה ידיה שלו: גדולה מזו אמרו זן את אשתו ואת בניו. תע"פ שאינו נהנה מהם כל שכן שמותר לזון את בתו אם ישיאנה לו: בבתו בוגרת ומדעתה. ותע"פ שמשיאה עצה ואינה עובדת על דעתו שרי: המדיר את בנו לת"ח. הדיר שלא יהנה ממלאכתו ומשימושו כדי שיהא פנוי לת"ת אלו מלאכות קטנות מותר לקבל ממנו כי אינן מבטלות אותו כ"כ מת"ת וי"מ שהדיר אביו שלא יהנה ממנו לפי שלא היה רוצה ללמוד מותר ליהנות מן האב בדברים קטנים הללו: בים של בית האב". שרגילין לשתות שם כדאמרינן (ספחים קי. כתובות ח:) עשרה בוסות בבית האבל ואם האבל מודר הימנו הנאה מותר להוליך שמה יין דמצוה קעביל ולא מעי ליה הנאה כל כך לאבל כי מרובים השותים: בים של בית המרחץ. מים חמין כדאמר בפ' כירה (שבת מא.) רחץ ולא שתה מים חמין דומה לתנור שהסיקוהו מבחוץ ולא מבפנים והנאה מועטת היא: עבדיו ושפחותיו לשנחרותא עבידן. למרחיץ הענין לבכוד ולעמוד לפניו לשמשו ואינו חושש בפטומן:

מי מפטם לה מהני ליה: **והטמאה נפשה וגופה לשמים.** שאין לו בה היתר אכילה ונמצא שאינו נהנה בפטומה: **שאם ירצה הרי זה מוכרה לעובדי כוכבים.** שאוכלין אותה וכשהיא מפוטמת לוקחין אותה ביותר או מאכילה לכלבים ונמצא נהנה בפטומה ורבוי בשרה.

נפשה וגופה לשמים אמרו לו אף הטמאה נפשה לשמים וגופה שלו שאם ירצה הרי הוא מוכרה לעובדי כוכבים או מאכילה לכלבים: **גמ'** אמר רב יצחק בר חנניה אמר רב הונא המודר הנאה מחבירו מותר להשיא לו בתו הוי בה רבי זירא במאי עסקינן אילימא בשנכסי אבי כלה אסורין על החתן הרי מוסר לו שפחה לשמשו אלא (ח) בנכסי חתן אסורין על אבי כלה גדולה מזו אמרו זן את אשתו ואת בניו ואע"פ שהוא חייב במזונותן ואת אמרת מותר להשיא לו בתו לעולם בשנכסי אבי כלה אסורים על החתן ובבתו בוגרת ומדעתה תניא נמי הכי [א]המודר הנאה מחבירו אסור להשיא לו בתו אבל משיאו בתו בוגרת ומדעתה אמר רבי יעקב [ב]המדיר בנו לתלמוד תורה מותר למלאות לו חבית של מים ולהדליק לו את הנר ר' יצחק אמר [ג]לצלות לו דג קטן אמר ר' ירמיה אמר רבי יוחנן המודר הנאה מחבירו מותר להשקותו כוס של שלום מאי ניהו הכא תרגימו [ד]כוס של בית האבל במערבא אמרי [ה]כוס של בית המרחץ: ולא יזון את בהמתו בין כו': תניא יהושע איש עוזא אומר [ו]זן עבדיו ושפחותיו הכנענים ולא יזון את בהמתו בין טמאה בין טהורה מאי טעמא עבדיו ושפחותיו הכנענים למנחרותא עבידן בהמה לפטומא עבידא: **מתני'** [ז]המודר הנאה מחבירו ונכנס לבקרו עומד אבל לא יושב ומרפאו רפואת נפש אבל לא רפואת ממון: **גמ'** במאי

נפשה וגופה לשמים. שאינה ראויה לאכילה לפיכך זן אותה דאינו מהנהו הנאה מרובה: **מוכרה לעובדי כוכבים.** ונימא ליה בפיטומא: **גמ' על החתן.** שהחתן הוי מודר: **הרי מוסר לו שפחה לשמשו.** ואמאי מותר: **אלא בשנכסי חתן אסורין אלא אבי כלה.** ותע"פ שהחתן מהנהו זזן את בתו אפי' הכי משיא לו את בתו. ומשיב הש"ס משום הא לא צריך למימר דמותר להשיא את בתו: **דגדולה מזו אמרו.** בשנכסיו אסורים על המודר אמרנו וזן את אשתו: **אע"פ וכו' ואת אמרת וכו'.** פשיטא דמותר דהא לא מהני כלל: **לעולם בשנכסי אבי כלה אסורין על החתן.** ודקאמרת הרי מוסר לו שפחה לשמשו תריץ בבתו בוגרת עסקינן שיכול להשיאו ומדעת עצמה דהואיל ואינו משיא אלא מדעת עצמה לאו הנאה דקא מהני ליה אינו אלא הנאה מועטת: **תניא נמי הכי.** דהנאה מועטת מותרת: **המדיר את בנו.** מנכסיו אם לא ילמוד תורה: **מותר.** האב למלאות כו' שהנאה מרובה נדר היימנו ולא הנאה מועטת וזו הנאה מועטת היא: **כוס של בית המרחץ.** הנאה מועטת היא: **למנחרותא עבידן.** לעורך עבודה עשויין ולא להתפטם: גמאי

(ח) גמ' אלא בשנכסי חתן:

מוסף רש"י

ובבתו בוגרת ומדעתה. דכיון שאין לאביה רשות בה לא הוי הנאה גמורה ומולי האי לא היה בדעתו להדירו, וגרסינן מניא נמי הכי המדיר את בנו וכו'. כלומר דלהנאה מועטת לא גמר אינש בדעתיה למיסר עליה כשעת הנדר (ראב"ה בשמו). המדיר בנו. שהדירו מנכסיו לפי שלא היה עוסק בתורה, מותר הבן בחלו המעשים שעשה לו אביו, דלא הויא הנאה גמורה, והוא הדין למדיר חבירו מנכסיו, והאי דקתני המדיר בנו, מילתא דשכיחא קתני (שם).

תוספות

הרי מוסר שפחה לשמשו. דס"ד דאירי בקטנה שניתנת על ידו ואת אמרת דמותר להשיא בתו הא פשיטא דאסור: בבתו בוגרת דמדעתה. וקמ"ל אף על גב שהוא מדבר עמה ומשיא עצה לה להנשא לו הנאת דבור לא מקרי הנאה:

הגהות הב"ח

(א) גמ' אלא כשנכסי חתן:

מי מפטם לה מהני ליה: **והטמאה נפשה וגופה לשמים.** שאין לו בה היתר אכילה ונמצא שאינו נהנה בפטומה: **שאם ירצה הרי זה מוכרה לעובדי כוכבים.** שאוכלין אותה וכשהיא מפוטמת לוקחין אותה ביותר או מאכילה לכלבים ונמצא נהנה בפטומה ורבוי בשרה.

ונ"ל דר"א לא שרי בטמאה אלא לזונה מזונות יתרים כדי לפטמה משום דס"ל דכיון דאינה עומדת לאכילה אלא למלאכה אינן נהנין בעליה בפטומה דאדרבה מפנקא טפי ולא עבדא שפיר אבל במזונות הצריכין לכדי חייה לא שרי ר' אליעזר דבכי האי גוונא ודאי מהנהו. ומשום דת"ק פסיק ותני ולא יזון את בהמתו בין טמאה בין טהורה דמשמע דבכולהו גווני דמתסר בטהורה מתסר נמי בטמאה מהדר ליה רבי אליעזר לא כי אלא איכא גוונא דזן את הטמאה תע"פ שאינו זן את הטהורה ונהי דתנא מסתם ליסניה סמיך ליה אמאי דאמרו לו ודקמהדר להו ר"א דמשקלא וטריא דידהו מוכח דר"א לא שרי בטמאה אלא במזונות יתרים כדי לפטמה ולא בכדי חייה. וראיתי להרשב"א שכתב בהפך ולא נתחוורו דבריו: **גמ' הרי מוסר לו שפחה לשמשו.** דקס"ד דבנתו נערה עסקינן: **אלא בשנכסי חתן אסורין על אבי כלה.** וקמ"ל שתע"פ שנכסיו אסורין עליו מותר להשיא לו בתו תע"פ שיתחייב לזונה אחר כן ונמצא מהנהו: **גדולה מזו אמרו זן את אשתו ואת בניו וכו' ואת אמרת מותר להשיא לו בתו.** כלומר אם הוא יכול לזון את בתו בעודה ברשותו שהוא חייב במזונותיה כ"ש שיוכל לזון אותה אחר שנשאה שנתחייב במזונות אשתו ומאי קמ"ל רב הונא: **ובבתו בוגרת.** אלא איהו קמסר לה אלא היא עצמה: **ומדעתה.** טעמא קא יהיב למילתיה כלומר מש"ה שרי דהא מדעתה היא דכיון שבגרה שוב אין לאביה רשות בה. אי נמי כי קאמר מדעתה למעוטי דעתו דחתן שאם עשאו שליח לדבר עמה על עסקי נשואין אסור דהא קא מהני ליה: **המדיר את בנו לת"ת.** דמסתמא ממילי זוטרי כי הני דליכא בהו בטול למוד תורה לא אדריה. והכי מוכח האי פירושא בתוספתא דבכורות (פ"ו ה"ג) דתניא מעשה באחד שהדירה בנו לת"ת והדירו מלאכה והתיר לו יוסי ברבי למלאות לו חבית של מים ולהדליק לו את הנר: ירושלמי בתמ' ביכורים [פ"ג ה"ו] תני המדיר את בנו לת"ת מותר למלאות לו חבית של מים ולהדליק לו את הנר רבי יעקב בר אידי בשם רבי יוחנן אף ליקח לו חפצים מן השוק מה פליגין כאן באיש כאן באשה אם היה אדם מסויים עשו אותו כאשה כלומר דאשה ואדם מסויים אין דרכן ליקח חפצים מן השוק ואנן סהדי דאמדעתא דהכי לא אדריה אבל איש שאינו מסויים כיון שדרכו לילך בשוק אפי' בהני אדריה: **מותר להשקות לו כוס של שלום.** כלומר מותר לשמשו בכוס של בית אבל אי נמי של בית המרחץ מפני דרכי שלום שהיה דרכן בכך. ומיהו דוקא [דהוי] האי כוס של מודר לשמשו בכגון זה בלבד התירו דומיא דאידך דהמדיר את בנו לת"ת שהתירו לבן למלאות לאביו מים משל אב: **את עבדיו ואת שפחותיו הכנעניים.** כ"ל דבמזונות יתרים קאמר ואדר"א קאי וה"ק ההוא שריותא דשרי ר"א בבהמה טמאה דהיינו מזונות יתרים כמו שפירשתי במשנתנו ליתיה דאפי' בהמה טמאה לפטומא עבידא ולמוכרה לעובדי כוכבים אבל בעבדיו ושפחותיו הכנעניים מיהא איתיה דאיהו למנקרותא עבידן כלומר לנקר הבית ולתשמיש בלבד. ואיכא דגרסי למנחרותא כלומר שאין עומדין לאכילה אלא לנחירה בעלמא שכשהן מתין מניחין אותן ואין אדם אוכלן: **מתני' נכנס לבקרו עומד אבל לא יושב.** מפרש בגמרא: **גמ'** אי

במאי עסקינן. נכנס לבקרו: **אפילו יושב נמי.** יהא מותר שהרי נכסי חולה אין אסורין על המבקר ומותר ליהנות משלו: **אי בשנכסי כו'.** ולהכי אינו יושב בישיבה שלא יהנה משלו: **אפי' עומד**(ב) **לא.** דהנאה היא לו שנהנה: **ובמקום שנוטלין שכר על הישיבה.** שכר שהולך לנקר את החולה ויושב עמו לצוותא ומשכירין אותו: **ואין נוטלין**(ג) **על העמידה.** ולהכי אינו יושב שאם היה יושב אם המבקר במנס מוותר היה לו שכרו ומהנהו אם לא יטול שכר אבל עומד הואיל ואין נוטלין שכר על העמידה מותר: **מאי פסקא.** דעל זה נוטלין שכר ולא על זה: **על העמידה לא בעי למשקל.** דערמי הוא דכך הוא (ד) בכל מקום ולהכי עומד אבל לא יושב דכיון דליכא שכר [על העמידה] לא מהני ליה כלל: **ואיבעיא אימא.** לעולם בשנכסי מבקר אסורין על החולה ואפילו במקום שאין נוטלין שכר על הישיבה. ודקאמרת אפי' יושב נמי כדקאמר רבי שמעון בן אליקים לקמן (דף מב:) לענין שביעית (ה): **גזירה שמא ישהא בעמידה הכא נמי שמא ישהא בישיבה.** ושהייה דישיבה ודאי הנאה היא לחולה ולהכי לא יסב עמו. ואי קשיא אפילו עומד נמי לא גזירה שמא ישהא בעמידה הא לא קשיא דהתם כיון דאכל מפירי דשדה איכא למימר דלמא אגב דאכיל שהייה תמן אע"ג דקאי והכא דלא אכל משום הכי קאי: (לא מצאתי יותר מזה הלשון וזהו אמר ליה): (ו) **למנחרוהא.** לעבודתו. והואיל וקי"ל(ז) יכול הרב לומר לעבד עשה עמי ואיני זוך אינה הנאה למודר אם זה מפרנס עבדיו: **לפטומא עבידא.** דטהורה לשחיטה וטמאה לעובד כוכבים: **המודר הנאה מחבירו נכנס לבקרו עומד אבל לא יושב.** כדמפרש לקמן(ד): (ח)**אפילו יושב נמי.** להוי דהא מבקר מותר בנכסי חולה: **אפילו עומד**(ו). דהא אסור בדריסת הרגל: **לעולם בשנכסי מבקר אסורין על החולה.** ומשום הכי עומד אבל לא יושב כדמפרש בגמרא: **במקום שנוטלין שכר על הישיבה.** דהיושב לפי החולה משתכר פורתא משום דקעביד ליה לוותא בעלמא והלכך בישיבה אסור משום דקא מהני ליה ההוא אגרא דעיתיד לאיעא אחרינא דיתיב קמיה: **אבל בעמידה דמוסר.** משום דלא קמהני ליה ולא מידי דהא לא עביד למיתב אגרא אעמידה: **מאי פסקא.** הא קמ"ל אע"ג דאיכא דוכתא שנוטלין שכר על הישיבה נוטלין אבל לא על העמידה (ז). והיינו טעמא דבעמידה מותר אבל לא בישיבה כדאמר ר"ש בן אליקים בשלהי פירקין(ו) גבי שביעית: (חס"ר כא:) **שהרי עומד ואוכל.** גזירה שמא ישהא בישיבה מרובה והוי הנאת חולה. וא"ת נגזור בעמידה כי היכי דגזרינן התם בעמידה הא לא קשה דאילו התם (ח) גזרי' בעמידה אבל הכא דלא מטיא ליה הנאה בעמידה ליכא למיגזר שמא ירבה בעמידה אבל לא בישיבה שנוח לו לזה ליסב גזירה שמא ישהא בישיבה: **לעולם בשנכסי חולה אסורין על המבקר.** (ט) וכשאין נוטלין שכר על העמידה ולהכי מותר בעמידה דהא לאו מן חיותיה נדר כדאמר לקמן(ו) כל המבקר את החולה גורם לו שיחיה ולהכי מותר: **הא אפשר בעמידה.** מבקרו בעמידה דמהא לא אדריה (י) אבל בישיבה אדריה: **חלה הוא.** המדיר מותר לבקרו: **חלה בנו.**(כ) מודר שואלו בשוק על עסקי בנו: **היינו דשני כין הוא לבנו.** דאילו בשחלה הוא מותר ליכנס לשם דהא לא אדריה מן חיותיה אבל כשחלה בנו אינו נכנס לבקרו דהא ליכא חיותא דמדיר: **אלא לשמואל דאמר כו' מאי שנא הוא.** דמותר ומ"ש בנו דאסור הא בעמידה ליכא הנאה כלל אלא ודאי בנכסי חולה אסורין על המבקר מיירי וכדעולא וקשיא לשמואל: **אמר לך שמואל כו' וכרייתא.** מודינא דהכי הוא דכמוקי לה עולא בשנכסי חולה אסורין על המבקר מיהו בהא פליגנא עליה דאיהו מוקי לה בעומד אבל לא ביושב דהא אפשר בעמידה ואנא אמינא דברייתא אפי' יושב דאי דאמר דלא אדריה מן חיותיה ל"ש עומד ול"ש יושב ודיקא נמי מדקתני סתמא חלה הוא נכנס לבקרו אפי' יושב: **מאי פסקא.** דמתני' בשנכסי מבקר אסורין על החולה:

מתניתין

מאי בשנכסי מבקר אסורין על החולה אפילו יושב נמי. דעומד מאי טעמא שרית ליה משום דמבקר מצוה דנפשיה עביד ומהי דחולה מתהני ממילא שרי וכיון שכן אפילו יושב נמי אית לך למישרי מהאי טעמא: **ואי בשנכסי חולה אסורין על המבקר אפילו עומד לא.** שהרי נהנה בדריסת הרגל ומשום מצוה לית ליה לאתהנויי מאיסורא: **דאפי' במקום שנוטלין שכר על הישיבה וכו'.** ג"ל דה"פ דאיכא דוכתא שהמחירו על עצמן שלא ליטול שכר אפי' מישיבה אע"פ שהוא מותר משום דמצות ביקור די לה בעמידה ואפ"ה כדי שלא יצאו ליטול שכר על העמידה החמירו על עצמן שלא ליטול שכר אף על הישיבה ובאותן מקומות בין עומד בין יושב שרי דישיבה נמי לדידהו מצוה אלא אפי' במקום שאין מחמירין על עצמן אפ"ה על העמידה לא שרי להו למשקל ומש"ה פסיק תנא ותני נכנס לבקרו עומד בכולהו דוכתי דמצוה קעביד ואידך ממילא מתהני אבל לא יושב בכולהו דוכתי דמקום שאין מחמירין על עצמן בישיבה ליכא מצוה ונמצא חולה חייב בשכרו וכשאינו טוטל ממנו כלום נמצא מהנהו: **ואי בעיא אימא כדאמר ר' שמעון בן אליקים.** לקמן בפרקין (דף מב:). וה"ק דינא דמתניתין בכולהו דוכתי איתיה ואפילו במקום שאין נוטלין שכר לא על העמידה ולא על הישיבה ונהי דבההוא דוכתא מדינא בין עומד בין יושב שרי אפי' הכי גזרינן שמא ישהא בישיבה יותר מכדי הצורך ובכי האי גוונא בכולהו דוכתי לית להו למעבד הכי בלא אגרא אבל בעמידה לא גזרינן שמא ישהא דכיון שאתה מגריכו לעמוד אית ליה היכירא משא"כ בהיא דר"ש בן אליקים כמו שנפרש עלה דהתם בס"ד: **עולא אמר לעולם בשנכסי חולה אסורין על המבקר.** וכ"ת א"כ אפי' עומד ליתסר משום דלא אדריה מן חיותיה כלומר דמסתמא חולה כי אדריה למבקר לא אדריה במילתא דלריכא ליה כי הכא שהחולה נהנה ממנו בביקורו. ואיכא נמי דגרסי וכגון דלא אדריה מן חיותיה ולהך נסחא נמי לאו דבעי לאמר הכי בפירוש אלא דסתמא דמילתיה הכי איתא והכי מוכחא הך מיתיבי דמייתי בסמוך: **מיתיבי חלה הוא נכנס לבקרו כו'.** היינו דשאני בין הוא לבנו דחלה הוא נכנס לבקרו משום דמסתמא מן חיותיה לא אדריה וחלה בנו שואלו בשוק אבל אינו מותר ליכנס לביתו דאפשר דאפילו מן חיותיה דבריה אדריה. והא מוכחא דכי אמרינן מן חיותיה לא אדריה מסתמא הוא דאמר הכי אף על גב דלא פריש דאי בענין דפריש אכתי קשיא לעולא מ"ש הוא ומ"ש בנו אי פריש בתרוייהו שרי ואי לא פריש בתרוייהו אסור אלא ודאי בסתמא עסקינן וסתם הוי כמפרש לגבי דידיה אבל לא לגבי דבריה: **אלא לשמואל דאמר בשנכסי מבקר אסורין על החולה מ"ש הוא ומ"ש בנו.** כלומר דאדרבה בבנו שרי טפי שאינו מודר ממנו ואי מודר נמי מבנו מ"ש הוא ומ"ש בנו בתרוייהו אית לן למימר נכנס לבקרו עומד: **אמר לך.** שמואל אין ודאי דבריתא מתוקמא בשנכסי חולה אסורין על המבקר דמודינא בטעמא דידך דמסתמא מחיותיה לא אדריה ואמינא נמי טפי מינך דאפילו מישיבה לא אדריה ומשום הכי לא מצינא לאוקמי מתניתין כדמוקמית לה דהיינו בנכסי חולה אסורין על המבקר דא"ה אפי' יושב נמי שרי דישיבה נמי דמבקר חיותיה דחולה הוא ולא אדריה: ולענין הלכה קיימא לן כשמואל דכיון דרבא מפרש מילתיה ואמר דמתני' דיקא ליה הכי הלכתא כוותיה הלכך בשנכסי חולה אסורין על

בנו. למה לא יבקרנו מעומד הא מצוה קעביד וגם אין הנאתו אסורה על החולה: **מאי פסקא.** שדרך הברייתא לשנות בענין זה והמשנה בענין זה:

לט א מיי' פ"ו מהל' נדרים הל' מ סמג לאוין רמב טוש"ע י"ד סי' רכא סעיף ד:

תוספות

אפ" עומד. דקא מתהני מדריסת הרגל: **במקום שנוטלין** שכר על הישיבה. לכן אסור לבקר בתנס אבל בעמידה דאין נוטלין שכר עליה מותר בתנס דמצוה קעביד: **על העמידה לא** בעי למשקל. כיון דמצוה הוא ויש לו לעשות בתנס. על הישיבה בעי למשקל ואסור לעשות לו בתנס: **דלא אדריה** מחיותיה. כלומר היינו טעמא דעומד ואע"ג דאדריה מן חיותיה לא היה דעתו לאסור עליו כיון לבא כאן בשביל חיותו לבקרו: **אפשר בעמידה.** והלכך בישיבה לא סוי חיותא שאפשר למבקר להיות בעמידה: **חלה בנו שואלו בשוק.** דאסור ליכנס בביתו [כיון שהדירו] וס"ד דברייתא מתפרשת כפי' דמתני': **בשלמא לעולא ניחא.** דשרי לבקרו הוא ובנו אסור אחיותיה דבנו אדריה אלא לשמואל כי היכי דלאחרו שרי בעמידה ה"נ בנו מותר בעמידה: **בשנכסי** מבקר. הדבר [דמתני' בשנכסי] מבקר אסור וברייתא בשחולה אסור הוה ליה לשנות בתנא הברייתא בענין דמתניתין:

פירוש הרא"ש

אפ" יושב נמי. דהנאת כבוד לא מציבה הנאה לאסורה על החולה דמצוה קא עביד ואין החולה נהנה מדריסת הרגל אף על פי שלא נכנס לבתאתו אלא לצורך החולה ואין הנאת דריסה שלו אפ"ה דבר תימה הוא לאסור דריסה זו: **ובמקום שנוטלין שכר** על הישיבה. והוא עושה בתנס ומוחל לו השכר ומהנהו: **על העמידה לא בעי למשקל.** דנראה כמצוה מצות ביקור ועל (ידי) הישיבה הוא דבעי למשקל כי טוטל שכר טרחו ובטול מלאכתו: **איבעיא אימא** גזירה **שמא** ישהא בישיבה. וכשנכסי מבקר אסורין על החולה ואין נוטלין שכר לא על הישיבה ולא על העמידה ואם ישהא בישיבה איכא הנאה מרובה לחולה ולריך ליתן שכר למי שישהה אצלו כל כך: **בשנכסי חולה אסורין** על המבקר **ולא אדריה** מחיותיה. ולא היה כדעתו שלא יהנה ממנו בדבר שחיותו תלויה בו דהיינו ביקור חולה כי החולה נהנה מכל אדם המבקרו אבל אחר חי נפש כגון אכילה ושתיה אינו יכול לקבל ממנו: **היינו דשאני בין הוא לבנו.** דמחיות בנו אדריה: **מ"ש הוא** ומ"ש

מאי עסקינן אי בשנכסי מבקר אסורין על חולה אפילו יושב נמי אי בשנכסי חולה אסורין על המבקר אפי' עומד נמי לא אמר שמואל אלעולם בשנכסי מבקר אסורין על החולה ובמקום שנוטלין שכר על הישיבה ואין נוטלין שכר על העמידה מאי פסקא הא קא משמע לן דאף במקום שנוטלין שכר על הישיבה בעי למשקל על העמידה לא בעי למשקל ואיבעית אימא (ג) כדרבי שמעון בן אליקים גזירה שמא ישהא בעמידה הכא נמי גזירה שמא ישהא בישיבה עולא אמר לעולם בשנכסי חולה אסורין על המבקר וכגון דלא אדריה מן חיותיה אי הכי אפילו יושב נמי הא אפשר בעמידה מיתיבי חלה הוא נכנס לבקרו חלה בנו שואלו בשוק בשלמא לעולא דאמר בשנכסי חולה אסורין על המבקר וכגון דלא אדריה מן חיותיה שפיר אלא לשמואל דאמר בשנכסי מבקר אסורין על החולה מאי שנא הוא ומאי שנא בנו אמר לך מתניתין בשנכסי מבקר אסורין על החולה ברייתא בשנכסי חולה אסורין על המבקר מאי פסקא אמר רבא (ד)(אמר) שמואל

מתניתין

אי בשנכסי מבקר אסורין על החולה אפילו יושב נמי. יהא מותר שהרי נכסי חולה אין אסורין על המבקר ומותר ליהנות משלו: **אי בשנכסי כו'.** ולהכי אינו יושב בישיבה שלא יהנה משלו: **אפי' עומד**(ב) **לא.** דהנאה היא לו שנהנה: **ובמקום שנוטלין שכר על הישיבה.** שכר שהולך לנקר את החולה ויושב עמו לצוותא ומשכירין אותו: **ואין נוטלין**(ג) **על העמידה.** ולהכי אינו יושב שאם היה יושב אם המבקר במנס מוותר היה לו שכרו ומהנהו אם לא יטול שכר אבל עומד הואיל ואין נוטלין שכר על העמידה מותר: **מאי פסקא.** דעל זה נוטלין שכר ולא על זה: **על העמידה לא בעי למשקל.** דערמי הוא דכך הוא (ד) בכל מקום ולהכי עומד אבל לא יושב דכיון דליכא שכר [על העמידה] לא מהני ליה כלל: **ואיבעיא אימא.** לעולם בשנכסי מבקר אסורין על החולה ואפילו במקום שאין נוטלין שכר על הישיבה. ודקאמרת אפי' יושב נמי כדקאמר רבי שמעון בן אליקים לקמן (דף מב:) לענין שביעית (ה): **גזירה שמא ישהא בעמידה הכא נמי שמא ישהא בישיבה.** ושהייה דישיבה ודאי הנאה היא לחולה ולהכי לא יסב עמו. ואי קשיא אפילו עומד נמי לא גזירה שמא ישהא בעמידה הא לא קשיא דהתם כיון דאכל מפירי דשדה איכא למימר דלמא אגב דאכיל שהייה תמן אע"ג דקאי והכא דלא אכל משום הכי קאי: (לא מצאתי יותר מזה הלשון וזהו אמר ליה): (ו) **למנחרוהא.** לעבודתו. והואיל וקי"ל(ז) יכול הרב לומר לעבד עשה עמי ואיני זוך אינה הנאה למודר אם זה מפרנס עבדיו: **לפטומא עבידא.** דטהורה לשחיטה וטמאה לעובד כוכבים: **המודר הנאה מחבירו נכנס לבקרו עומד אבל לא יושב.** כדמפרש לקמן(ד): (ח)**אפילו יושב נמי.** להוי דהא מבקר מותר בנכסי חולה: **אפילו עומד**(ו). דהא אסור בדריסת הרגל: **לעולם בשנכסי מבקר אסורין על החולה.** ומשום הכי עומד אבל לא יושב כדמפרש בגמרא: **במקום שנוטלין שכר על הישיבה.** דהיושב לפי החולה משתכר פורתא משום דקעביד ליה לוותא בעלמא והלכך בישיבה אסור משום דקא מהני ליה ההוא אגרא דעיתיד לאיעא אחרינא דיתיב קמיה: **אבל בעמידה דמוסר.** משום דלא קמהני ליה ולא מידי דהא לא עביד למיתב אגרא אעמידה: **מאי פסקא.** הא קמ"ל אע"ג דאיכא דוכתא שנוטלין שכר על הישיבה נוטלין אבל לא על העמידה (ז). והיינו טעמא דבעמידה מותר אבל לא בישיבה כדאמר ר"ש בן אליקים בשלהי פירקין(ו) גבי שביעית: (חס"ר כא:) **שהרי עומד ואוכל.** גזירה שמא ישהא בישיבה מרובה והוי הנאת חולה. וא"ת נגזור בעמידה כי היכי דגזרינן התם בעמידה הא לא קשה דאילו התם (ח) גזרי' בעמידה אבל הכא דלא מטיא ליה הנאה בעמידה ליכא למיגזר שמא ירבה בעמידה אבל לא בישיבה שנוח לו לזה ליסב גזירה שמא ישהא בישיבה: **לעולם בשנכסי חולה אסורין על המבקר.** (ט) וכשאין נוטלין שכר על העמידה ולהכי מותר בעמידה דהא לאו מן חיותיה נדר כדאמר לקמן(ו) כל המבקר את החולה גורם לו שיחיה ולהכי מותר: **הא אפשר בעמידה.** מבקרו בעמידה דמהא לא אדריה (י) אבל בישיבה אדריה: **חלה הוא.** המדיר מותר לבקרו: **חלה בנו.**(כ) מודר שואלו בשוק על עסקי בנו: **היינו דשני כין הוא לבנו.** דאילו בשחלה הוא מותר ליכנס לשם דהא לא אדריה מן חיותיה אבל כשחלה בנו אינו נכנס לבקרו דהא ליכא חיותא דמדיר: **אלא לשמואל דאמר כו' מאי שנא הוא.** דמותר ומ"ש בנו דאסור הא בעמידה ליכא הנאה כלל אלא ודאי בנכסי חולה אסורין על המבקר מיירי וכדעולא וקשיא לשמואל: **אמר לך שמואל כו' וכרייתא.** מודינא דהכי הוא דכמוקי לה עולא בשנכסי חולה אסורין על המבקר מיהו בהא פליגנא עליה דאיהו מוקי לה בעומד אבל לא ביושב דהא אפשר בעמידה ואנא אמינא דברייתא אפי' יושב דאי דאמר דלא אדריה מן חיותיה ל"ש עומד ול"ש יושב ודיקא נמי מדקתני סתמא חלה הוא נכנס לבקרו אפי' יושב: **מאי פסקא.** דמתני' בשנכסי מבקר אסורין על החולה:

מתניתין

אי בשנכסי מבקר אסורין על חולה אפילו יושב נמי אי בשנכסי חולה אסורין על המבקר אפי' עומד נמי לא אמר שמואל אלעולם בשנכסי מבקר אסורין על החולה ובמקום שנוטלין שכר על הישיבה ואין נוטלין שכר על העמידה מאי פסקא הא קא משמע לן דאף במקום שנוטלין שכר על הישיבה בעי למשקל על העמידה לא בעי למשקל ואיבעית אימא (ג) כדרבי שמעון בן אליקים גזירה שמא ישהא בעמידה הכא נמי גזירה שמא ישהא בישיבה עולא אמר לעולם בשנכסי חולה אסורין על המבקר וכגון דלא אדריה מן חיותיה אי הכי אפילו יושב נמי הא אפשר בעמידה מיתיבי חלה הוא נכנס לבקרו חלה בנו שואלו בשוק בשלמא לעולא דאמר בשנכסי חולה אסורין על המבקר וכגון דלא אדריה מן חיותיה שפיר אלא לשמואל דאמר בשנכסי מבקר אסורין על החולה מאי שנא הוא ומאי שנא בנו אמר לך מתניתין בשנכסי מבקר אסורין על החולה ברייתא בשנכסי חולה אסורין על המבקר מאי פסקא אמר רבא (ד)(אמר) שמואל

מתניתין

עין משפט נר מצוה

מ א ב ג מיי' פי"ד מהל' אבל הל' ד סמג עשין מדברי סופרים ב טוש"ע י"ד סי' שלח סעיף ב: מא ד מיי' פ"כ מהל' אישות הל' ד סמג לאוין פא טוש"ע אה"ע סימן קיג סעיף ד:

הגהות הב"ח

(א) גמ' שמע ירח מזמור: (ב) שם רב חלנו מלכ נפק רב כהנא אכריז רב חלנו: (ג) רש"י ד"ה מאי איריא וכו' והרי מנקר אסור בנכסי חולה אלא כל"ל וה"ל ותיבת אין נמחק: (ד) ד"ה כעשוריימא וכו' ומוסיף ליכאר לבן והכי נמי גבי חולה מנקר הרלשון: (ה) ד"ה ומחזרות וכו' אחריתי היא דהיכא:

פירוש הרא"ש

מתני' קשיתיה. אמאי מאי עומד אבל לא יושב דתרוייהו חיוביה ליכא ומעמא דעולא דקאמר משום דאפשר בעמידה ליכ ליה לשמואל: רמו לב"יקור חולים מן התורה. פי' רמז [ב"ר ק. ב"מ ל:] מילתו כה אינו מפורש: ערוך מאתמול. היינו קודם שנגרא העולם: תשתה. היינו גיהנם שכל המתפתה בילנו טופל שם: תשב אנוש עד דכא. ובקרא דקמייה כתיב בעורם הריסה יולדו ותמולל ארץ ותבל: בת הגיזונת מן האחים. בתגאי כתובה שכן כתב לה בגן נוקבן דיהוויין ליכי מינאי כו': נוטל עישור נכסים. לפרנסת בשויתה: ובבן גילו. שעולה במזלו:

מוסף רש"י

ה' קנני ראשית דרכו. קודם לאחר דברים, והא דאמרינן לעיל הכתב בעבב שנת, בכתבן של לוחות, חו היתה כתובה מתחילה בשם אחורה על גבי לבנה (פסחים נד.). בטרם הרים יולדו. בראת אנוש עד דכא. עד ירכה לבנו לפניך (שם). גן בעדן מקדם. מוקדם לעולם (שם). מאתמול. קודם לעולם (שם). תפתה. שכל המתפתה ביצרו נופל שם (שם ע"פ ערובין יט.). מרום מראשון. מרוס הוא בערבות, מראשון, מקודם העולם, וכן מקום מקדשנו נגרא מראשון (שם). אי איברי ליה פומא. אם בריאה פה לאדם משעת ימי בראשית (במדבר מז ל). שמע ירח עמד זבולה. לעיל מניה כתיב ותבקע ארץ, בשעת בקיעת הארץ שנבלעו בקרקע, שמש וירח עלו לאותו רקיע שמעו זבול ואמרו להקב"ה אם אי אתה עושה דין לבן עמרם מקרח ועדתו (סהדרין קי.). בכבודי לא מחיתים. שהרי כבל יום מלבי מזרח ומערב בשעה שמעיתין כתריהן בראשם משמחוים לאמה (שם). ובכל יום ויום יורין בהן חיצין וחניתות ומאירים. שכן גזר עליהם המקום, ל"ל מאחר שראו שהקפיד הקב"ה על שלא מיתה לבכודו, עד דמתו להו לא נפקי, שחשו לכבוד המקום על בני אדם שמשתחוים לשמש וירח (שם). שאין אתה יודע מתן שכרן של מצות. משל למה הדבר דומה למלך שאמר לעבדיו עלו בשבריכם כך וכך והכשרו לפרדם וחרשו בו ותקנו בו אילנות עוביים ורעים ואילו היה אומר להם אילן פלוני טוב הוא ואילן פלוני רע הוא ותקנו בזה יותר מבזה, היו הולכים כולן אחר הטוב כדי להרבות שכרן ומעלתו נשתיירו אילנות רעים שלא יתוקנו, לכן אמר בשתים, כך עשה הקב"ה שלא גילה שכר המצות, שלא יראה אדם מצוה שעשיה מרוצה ממברתה ויחזור אחריה, (אבות פ"ב מ"א). דבל דסני לי ליחדי לי. ומתוך כך ישוב מרוב אף מעלי (ברכות נה:).

על המבקר נכנס לבקרו אפי' יושב דיסיבה נמי חיוביה דחולה הוא ולא אדריה דבהכי ניחא ליה אבל חלה בנו לא יכנס לביתו כלל אלא שואלו בשוק. ומיהו דוקא היכא דאדריה חולה למבקר דאומדן דעתא הוא דמן חיוביה לא אדריה אבל היכא שהמבקר אסר על עצמו נכסיו של חולה לא יכנס לביתו כלל דבכי האי גוונא ליכא אומדנא. הדין הוא דינא דנכסי חולה אסורין על המבקר. והיכא דנכסי מבקר אסורין על החולה נכנס לבקרו עומד משום דמחויב לעשות בחנם ומצוה דיליה קעביד ואידך ממילא קא מתהני אבל לא יושב ואפילו במקומות שמחמירין על עצמן שלא ליטול שכר אפי' על הישיבה משום גזירה שמא ישהא בישיבה. וכי אמרינן בנכסי מבקר אסורין על החולה דנכנס לבקרו עומד משום דמצוה דנפשיה קעביד ואידך ממילא מתהני הני מילי בכי האי גוונא דהנאה ממילא היא אבל היכא דיהיב ליה מידי כיון שהוא מהנהו ממש מיד ליד ולא גרמא היא אסור והיינו דתנן לקמן בפרקין (דף מג.) המודר הנאה מחבירו ואין לו מה יאכל הולך אצל חנווני הרגיל אצלו ויאמר לו וכו' וכן היו מהלכים בדרך ואין לו מה יאכל נותן על גבי הסלע דוקא בכה"ג שרי אבל מידו לידו לא ואף על גב דמצוה קעביד וטעמא דמילתא כדאמרינן דדוקא הנאה דממילא שריא במקום מצוה אבל הנאה דבידים לא: ובני אדם מבקרין אותן. והיינו דכתיב ופקודת כל אדם יפקד עליהם: שנעבר דברים נגרא קודם שנגרא העולם. כלומר שעלו במחשבה להבראות קודם שנגרא העולם שא"ל לעולם בלא הם וכדאמרי' שמחשבתן של ישראל קדמה לכל ועל כרחיך לא נגרא העולם בלא גיהנם לצורך הרשעים: אי לא מקרב פומא להכא ליקרב. וקרינה בעלמא ליתא בכלל אין כל אדם: והא ברקיע קביעי. כדכתיב ויתן אותם אלהים ברקיע השמים ז) וחבול למעלה מן הרקיע הוא כדאיתא בפ' אין דורשין (חגיגה יב.): אם אתה עושה דין לבן עמרם. ממחלוקתו של קרח. ומשמע להו דהאי קרא במחלוקתו של קרח מדרש משום דביליאת מצרים ובקריעת יס סוף משמעי בספר חבקוק וכתיב ביה מחלת ראש מדין רשע ומשמע להו דהיינו קרח וכתיב בתריה שמש ירח עמד זבולה: כעישורייתא דרבי. שכל אחת נוטלת עישורה מנכסים שנותרו אחר שנטלה אותה שלפניה עישור שלה. וכן נמי כל אחד מן המבקרין נוטל אחד משמש מן החולי שנשאר לחולה אחר שבקרו אותו שלפניו: ובכן גילו. שנולד המבקר במזלו של חולה: וחוזרות כולם וחולקות בשוה. שכיון שבכת אחת בא ליטול אינו בדין שיהא חלקן של ראשונות יותר מן האחרונות: בתיש

מתניתין קשיתיה מאי איריא דתני עומד אבל לא יושב שמע מינה דנכסי מבקר אסורין על החולה אמר ריש לקיש רמז לביקור חולין מן התורה מנין שנאמר [1]אם כמות כל האדם ימותון אלה ופקודת כל אדם וגו' מאי משמע אמר רבא אם כמות כל האדם ימותון אלה שהן חולים ומוטלים בעריסתן ובני אדם מבקרים אותן מה הבריות אומרים לא ה' שלחני לזה ז)דרש רבא [2]אם בריאה יברא ה' אם בריאה גיהנם מוטב תהיה אם לאו יברא ה' איני והא תניא [3]שבעה דברים נבראו קודם שנברא העולם אלו הן תורה ותשובה גן עדן וגיהנם כסא הכבוד ובית המקדש ושמו של משיח תורה דכתיב [3]ה' קנני ראשית דרכו וגו' תשובה דכתיב [4]בטרם הרים יולדו ותחולל וגו' [5]תשב אנוש עד דכא וגו' גן עדן דכתיב [6]ויטע ה' אלהים גן בעדן מקדם וגו' גיהנם דכתיב [7]כי ערוך מאתמול תפתה ח)כסא כבוד דכתיב [8]נכון כסאך מאז בית המקדש דכתיב [9]כסא כבוד מרום מראשון שמו של משיח דכתיב [10]יהי שמו לעולם וגו' אלא הכי קאמר אי איברי ליה פומא מוטב ואם לא יברא ה' והכתיב [11]אין כל חדש תחת השמש הכי קאמר אי הכא לא מקרב פומא להכא ליקרב דרש רבא ואמרי לה אמר ר' יצחק [7]מאי דכתיב [12]שמש ירח עמד זבולה שמש (ט) וירח בזבול מאי בעיין והא ברקיע קביעי מלמד שעלו שמש וירח מרקיע לזבול ואמרו לפניו רבונו של עולם אם אתה עושה דין לבן עמרם אנו מאירין ואם לאו אין אנו מאירין באותה שעה ירה בהן חיצים וחניתות אמר להם בכל יום ויום משתחוים לכם ואתם מאירים בכבודי לא מחיתם בכבוד בשר ודם מחיתם ובכל יום ויום יורין בהן חיצין וחניתות ומאירים שנא' [12]לאור חציך יהלכו וגו' תניא ביקור חולים אין לה שיעור מאי אין לה שיעור סבר רב יוסף למימר אין שיעור למתן שכרה אמר ליה אביי וכל מצות מי יש שיעור למתן שכרן והא תנן י)הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה שאין אתה יודע מתן שכרן של מצות אלא אמר אביי [8]אפי' גדול אצל קטן רבא אמר [2]אפי' מאה פעמים ביום י)אמר רבי אחא בר חנינא [3]כל המבקר חולה נוטל אחד מששים מ)בצערו ט)אמרי ליה אם כן ליעלון שיתין ולוקמוה אמר ליה כעישורייתא דבי רבי [2]ובבן גילו דתניא [7]רבי אומר בת הניזונית מנכסי אחין נוטלת עישור נכסים אמרו לו לרבי לדבריך מי שיש לו עשר בנות ובן אין לו לבן במקום בנות כלום אמר להן [7]ראשונה נוטלת עישור נכסים שניה במה ששיירה שלישית במה ששיירה וחוזרות וחולקות בשוה רב חלבו חלש נפק (כ) אבריז רב כהנא רב

מתניתין קשיתיה. מדוקיא קא משמע ליה: מאי איריא דתני עומד אבל לא יושב. והרי (ג) אין מבקר אסור בנכסי חולה: אלא שמע מינה וכו'. וא"ת מאי טעמא דשמואל דמתרץ לה הכי לוקמא כדעולא הא לא קשיא דשמואל לא מוקי לה כדעולא דקסבר האי שיעורא דחיקא היא: ופקודת כל אדם. שבני אדם מבקרין אותן: לא ה' שלחני לזה. לפי שהיו עדת קרח מלעיגין עליו ואומרים שהיה משה אומר להם מדעתו בלא ציווי של מקום: ואם לאו. שאין גיהנם נברא עדיין: איני. מי מספקא ליה למשה: כי ערוך מאתמול תפתה. איזהו יום שיש לו אתמול ולא שלשום כלומר שהיה לו לפניו ולא לפני פניו הוי אומר זה יום שני שבו נברא גיהנם: אלא ה"ק. אי הכא אין לו פומא ואי לא מקרב הכא יקריבנו המקום: והא ברקיע קביעי. למטה מזבול כדאמרי' במסכת חגיגה (דף יב.): אם אתה עושה דין לבן עמרם. מקרח ועדתו: וכבל יום ויום. מאותו יום ואילך אינן יולאין מפני שמשתחווין להם עובדי כוכבים עד שמוריס בהן חיצים וחניתות: ואפי' גדול אצל קטן. שלא יאמר לא אבקר אלא גדול כמוני: אין לו שיעור דמצוה בקטן כמו בגדול: לעיילו שיתין ולוקמוה. יכנסו ששים בני אדם כאחת לבקרו ויטול כל אחד ואחד מששים בלעדו ומיד מתרפא: כעישורייתא דבי רבי. דאמר מי שיש לו עשר בנות ובן אחד הראשונה נוטלת עישור נכסים והשניה במה ששיירה וכן לכולן ומפרש בהש"ס ירושלמי ב) נמצאו בנות שנוטלות במנה תרי תילתי פחות ליבחר והאי תלתא ומוסיף ליבחר (ד). וגבי חולה נמי מבקר הראשון נוטל אחד מששים בחליו והשני ל' מששים במה ששייר: ובכן גילו. כחור כמותו לו זקן לזקן: וחוזרות כולן וחולקות בשוה. מילתא אחריתי (ה) דהיכא דילאו ליש כאחת כל אחת נוטלת עישורה במה ששיירה חבירתה ואז מולקות בשוה אבל כשבאו לינשא זו אחר זו לא: בתיש

ח) סנהדרין קי. ע"ש, ב) פסחים נד., ג) [שם ע"ש ובפרש"י], ד) [סנהדרין קי. ע"ש], ה) אבות פ"ב משנה ו, ו) [ל"ל תנ"ה בקור חולים אין לו שיעור אפילו גדול אצל קטן ואפילו מאה פעמים ביום אמר ר"ל כ"ח כ"ח וכו'], ז) [נ"מ ל:], ח) נ"ל מחליו, ט) [ל"ל אחרי לרבנן], י) מתוכות פמ., כ) [מתוכות פ"ו ה"ו], ל) [נ"ב ל ד], מ) [ברכות ל].

תורה אור השלם

1. אם כמות כל האדם ימתון אלה ופקדת כל האדם יפקד עליהם לא יי שלחני:
במדבר טז כט
2. ואם בריאה יברא יי ופצתה האדמה את פיה ובלעה אתם ואת כל אשר להם וירדו חיים שאלה וידעתם כי נאצו האנשים האלה את יי:
במדבר טז ל
3. יי קנני ראשית דרכו קדם מפעליו מאז:
משלי ח כב
4. בטרם הרים ילדו ותחולל ארץ ותבל ומעולם עד עולם אתה אל:
תהלים צ ב
5. תשב אנוש עד דכא ותאמר שובו בני אדם:
תהלים צ ג
6. ויטע יי אלהים גן בעדן מקדם וישם שם את האדם אשר יצר:
בראשית ב ח
7. כי ערוך מאתמול תפתה גם היא למלך הוכן העמיק הרחב מדורתה אש ועצים הרבה נשמת יי כנחל גפרית בערה בה:
ישעיהו ל לג
8. נכון כסאך מאז מעולם אתה:
תהלים צג ב
9. כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו:
ירמיהו יז יב
10. יהי שמו לעולם לפני שמש ינון שמו ויתברכו בו כל גוים יאשרוהו:
תהלים עב יז
11. מה שהיה הוא שיהיה ומה שנעשה הוא שיעשה ואין כל חדש תחת השמש:
קהלת א ט
12. שמש ירח עמד זבלה לאור חציך יהלכו לנגה ברק חניתך:
חבקוק ג יא

תוספות

מתניתין קשיתיה. יהוקקק להעמידה בנכסי מבקר אסורים על החולה: ופקודת כל אדם. שב"ל מבקרין אותם:

באים. חלה. ואית דגרסי בתמ: **כאילו שופך דמים.** מפני שבני אדם שנכנסין לבקרו עושים לו לחולה כל צרכיו: **לא שיחיה ולא שימות.** שהרי אינו יודע בעניינו של חולה: **דלא ליתרע מוליה. דדילמא מתצלנא לגאלתר.** אי נמי דלא ליטמעי מילי עילויה: **מכאן ואילך.** חזי דלא מתרפא אמר להו פוקו ואכריזו: **ריעים כנעמן.** שריפאוהו מצרעתו כגון אלישע דהוה נביא וחזקן והשיאו עצה לנעמן: **אם יאמרו לך נעריס בנה.** בית המקדש: **וזקנים אומרים סמוך.** ואל תבנה: **וסימן לדבר מרחבעם.** דכתיב (מלכים א יב) ויעזוב את עצת הזקנים וגו' ומחרב בית המקדש על אותה עצה. והמורה לא פירש בנית המקדש ואיכא בריתא[1] דקתני בהדיא בנית המקדש: **לא לסעוד.** כמו (במדבר טו) ופקודת כל העדה מתרגמינן וסעודא: **תלת שעי קמייתא רווחא דעתיה.** כדאמר בעלמא (ב"ב טז:) אידלי יומא אידלי קנינא. ודילמא אמר לא אצטריך למבעי רחמי עליה דאינו כל כך חולה: **יסעדנו.** כמו ולחם לבב אנוש יסעד (תהלים קד): **ומניין שהשכינה כו' שנאמר ה' יסעדנו.** קרי ביה יסערנו. אי נמי יסעדנו ממש שמסעד שכינה על ראשו כדאמרן בהדיא ששכינה שרויה למעלה ממיטתו: **סהדא רבה פרת.** כשנהר פרת גדול הוי עדות לגשמים שירדין לא"י דא"י גבוה מכל האלנות ובאין גשמים ונופלין בפרת ומתגדל מהן. והאי דאמרי' דנהר מתגדל ממי הגשמים הוי פלוגתא דשמואל: **נהרא מכיפיה מסברך.** שנובע מגדותיו ולא ממי גשמים:

אלא

בלום. אין מבקש עליו רחמים לא שיחיה ולא שימות. נראה בעיני דה"ק פעמים שצריך לבקש רחמים על החולה שימות כגון שמצטער החולה בחליו הרבה ואי אפשר לו שיחיה כדאמרינן בפרק הנושא (כתובות קד.) דכיון דחזאי דאמתיה דרבי דעל כמה זימנין לבית הכסא ואמר תפילין וקא מצטער אמרה יהי רצון שיכופו העליונים את התחתונים כלומר דלימות רבי. ומש"ה קאמר דהמבקר חולה מועילו בתפלתו אפי' לחיות מפני שהיא תפלה יותר מועלת ומי שאינו מבקרו אין צריך לומר שאינו מועילו לחיות אלא אפי' היכא דליכא ליה הנאה במיתה אפי' אותה זוטרתי אינו מהנהו: **לא ליסעוד איניש.** יבקר. ופקודת כל האדם[2] מתרגמינן וסיעדא: **קנלא בתלת שעי קמייתא רווחא דעתיה.** וכסבור המבקר שנתרפא ואין צריך לבקש רחמים עליו: **בפרייתא תקיף חולניה.** וכסבור שהוא בתפס תקוה ומתיאש מן הרחמים: **לא ישב לא על גבי מטה ולא על גבי ספסל.** איכא מאן דאמר דדוקא כשהחולה שוכב על גבי קרקע שנמצא מבקר גבוה ממקום שכינה: **אמר ר' אבין אמר רב מטרא במערבא סהדא רבה פרת.** כשיורד מטר בא"י מעיד עליו פרת בגבול שכל שהוא גדול בידוע שאע"פ שלא ירדו גשמים כאן ירדו גשמים בא"י. ונפקא מינה שאסור לטבול בו לפי שאין מי גשמים הנוטפין מטהרין בזוחלין אלא באשבורן כלומר דקווי וקיימי כדתניא בספרי[3] אי מה מעיין מטהר בזוחלין אף מקוה מטהר בזוחלין ת"ל אך מעין ובור[4] מעיין מטהר בזוחלין ומקוה באשבורן הילכך כל היכא דליכא למיחש שמא רבו נוטפין על הזוחלין אסור והיינו כשהנהר גדול הרבה אבל אם היה הולך לאטו או שלא נתרבה אלא מעט דליכא לספוקי ברביית נוטפין שרי כדתניא בתוספתא העיד ר' אלעזר בר צדוק על הזוחלין שרבו על הנוטפין שהם כשרים[5]: **ופליגא דשמואל דאמר שמואל נהרא מכיפיה מסברך.** מכיפיה מסלנו. כלומר ממקומו הוא מתגדל שאע"פ שאנו רואים שכשהגשמים יורדין נהרות מתרבים עיקר רבויין ממקומן הוא דתמרי' בפרק סדר תעניות (תענית כה:) אין לך כל טפח וטפח יורד מלמעלה שאין תהום עולה לקראתו טפחיים ומגלא שלעולם זוחלין רבין על הנוטפין דהא לטפח של גשמים איכא טפחיים דמעיין הלכך לשמואל מותר לטבול בנהרות לעולם אפי' כשנראה לעין שנתרבו הרבה מחמת המטר: **ופליגא דידיה אדידיה דאמר שמואל אין המים מטהרין בזוחלין.** דאיכא למיחש לרבו הנוטפין:

אלא

באים. חלה. ואית דגרסי בתמ: **כאילו שופך דמים.** מפני שבני אדם שנכנסין לבקרו עושים לו לחולה כל צרכיו: **לא שיחיה ולא שימות.** שהרי אינו יודע בעניינו של חולה: **דלא ליתרע מוליה. דדילמא מתצלנא לגאלתר.** אי נמי דלא ליטמעי מילי עילויה: **מכאן ואילך.** חזי דלא מתרפא אמר להו פוקו ואכריזו: **ריעים כנעמן.** שריפאוהו מצרעתו כגון אלישע דהוה נביא וחזקן והשיאו עצה לנעמן: **אם יאמרו לך נעריס בנה.** בית המקדש: **וזקנים אומרים סמוך.** ואל תבנה: **וסימן לדבר מרחבעם.** דכתיב (מלכים א יב) ויעזוב את עצת הזקנים וגו' ומחרב בית המקדש על אותה עצה. והמורה לא פירש בנית המקדש ואיכא בריתא[1] דקתני בהדיא בנית המקדש: **לא לסעוד.** כמו (במדבר טו) ופקודת כל העדה מתרגמינן וסעודא: **תלת שעי קמייתא רווחא דעתיה.** כדאמר בעלמא (ב"ב טז:) אידלי יומא אידלי קנינא. ודילמא אמר לא אצטריך למבעי רחמי עליה דאינו כל כך חולה: **יסעדנו.** כמו ולחם לבב אנוש יסעד (תהלים קד): **ומניין שהשכינה כו' שנאמר ה' יסעדנו.** קרי ביה יסערנו. אי נמי יסעדנו ממש שמסעד שכינה על ראשו כדאמרן בהדיא ששכינה שרויה למעלה ממיטתו: **סהדא רבה פרת.** כשנהר פרת גדול הוי עדות לגשמים שירדין לא"י דא"י גבוה מכל האלנות ובאין גשמים ונופלין בפרת ומתגדל מהן. והאי דאמרי' דנהר מתגדל ממי הגשמים הוי פלוגתא דשמואל: **נהרא מכיפיה מסברך.** שנובע מגדותיו ולא ממי גשמים:

אלא

רב חלבו באיש לא איכא דקא אתי אמר להו לא כך היה מעשה בתלמיד אחד מתלמידי ר' עקיבא שחלה לא נכנסו חכמים לבקרו ונכנס ר' עקיבא לבקרו ובשביל שביבדו וריבצו לפניו חיה א"ל רבי החייתני יצא ר' עקיבא ודרש [8]כל מי שאין מבקר חולים כאילו שופך דמים כי אתא רב דימי אמר כל המבקר את החולה גורם לו שיחיה וכל שאינו מבקר את החולה גורם לו שימות מאי גרמא אילימא כל המבקר את החולה מבקש עליו רחמים שיחיה וכל שאין מבקר את החולה מבקש עליו רחמים שימות שימות ס"ד אלא כל שאין מבקר חולה אין מבקש עליו רחמים לא שיחיה ולא שימות [6]רבא יומא קדמאה דחליש אמר להון לא תיגלו לאינישׁ דלא לתרע מזליה מכאן ואילך אמר להון פוקו ואכריזו בשוקא דכל דסני לי ליחדי לי וכתיב [1]בנפול אויבך אל תשמח [3]וגו' ודרחים לי ליבעי עלי רחמי אמר רב כל המבקר את החולה ניצול מדינה של גיהנם שנאמר [2]אשרי משכיל אל דל ביום רעה ימלטהו י"י אין דל אלא חולה שנאמר [3]מדלה יבצעני אי נמי מן הדין קרא [4]מדוע אתה ככה דל בן המלך בבקר בבקר וגו' [3]אין רעה אלא גיהנם שנאמר [5]כל פעל י"י למענהו וגם רשע ליום רעה ואם ביקר מה שכרו מה שכרו כדאמר ניצול מדינה של גיהנם אלא מה שכרו בעוה"ז [6]י"י ישמרהו ויחייהו ואושר בארץ ואל תתנהו בנפש אויביו יי' ישמרהו מיצר הרע ויחייהו מן היסורין ואושר בארץ שיהו הכל מתכבדין בו ואל תתנהו בנפש אויביו שיזדמנו לו ריעים כנעמן שריפו את צרעתו ואל יזדמנו לו ריעים כרחבעם שחילקו את מלכותו תניא [7]ר"ש בן אלעזר אומר אם יאמרו לך ילדים בנה וזקנים סתור שמע לזקנים ואל תשמע לילדים שבנין ילדים סתירה וסתירת זקנים בנין וסימן לדבר [7]רחבעם בן שלמה אמר רב שישא בריה דרב אידי [8]לא ליסעוד איניש קצירא לא בתלת שעי קדמייתא ולא בתלת שעי בתרייתא דיומא כי היכי דלא ליסח דעתיה מן רחמי תלת שעי קדמייתא רווחא דעתיה בתרייתא תקיף חולשיה [9]אמר רבין אמר רב מניין שהקב"ה זן את החולה שנאמר [8]יי' יסעדנו על ערש דוי וגו' ואמר רבין אמר רב מניין שהשכינה שרויה למעלה ממטתו של חולה שנאמר יי' יסעדנו על ערש דוי תניא נמי הכי [2]הנכנס לבקר את החולה לא ישב לא על גבי מטה ולא ע"ג ספסל ולא על גבי כסא אלא מתעטף ויושב ע"ג קרקע מפני שהשכינה שרויה למעלה ממטתו של חולה שנאמר יי' יסעדנו על ערש דוי ואמר רבין [10]אמר רב מטרא במערבא סהדא רבה פרת ופליגא דשמואל דאמר שמואל נהרא מכיפיה מתבריך ופליגא דשמואל אדשמואל דאמר שמואל אין המים מטהרין בזוחלין אלא

כלי הספק לא אמר קמא קמא בטיל כמו שנאמר לקמן בפרק הנודר מן הירק (דף מח:) וכיון דאינו בטל נהפכו כולם לנוטפים ותנן במסכת מקואות (פ"ה מ"ה) הנוטפין במקוה ומקוה אינו מטהר בזוחלין [כו'] מ"ל אף מלק מעיין מטהר בזוחלין ומקוה באשבורן אבל מעיין לא אימעט מאשבורן דתניא בתוספתא (מקואות פ"ה) מעיין שמימיו מועטים וירמינו עליו והרמינו מטהר באשבורן ותנן נמי (שם פ"ד מ"ה) כל הימים במקוה והימים המעיינות הם באין והיינו טעמא דלשון מקוה משמע אשבורן ולא זוחלין כדכתיב יקוו המים אל מקום אחד אבל מעין בין זוחל בין עומד במקום אחד נקרא מעין ומ"מ אי לאו אף מלק הוה מקשינן מקוה למעין לטהר בזוחלה:

מסורת הש"ס

א) בכרכות נה:, ב) ל"ל וכבקלו אל יגל לכך כן ירלה ה' וגו' והשיב מעליו אפו, ג) [בעיל כב.], ד) [מגילה לא: תוספתא ע"ז פ"א], ה) שבת יב:, ו) שבת סה: בכורות נה:, ז) [תוספתא ע"ז פ"א], ח) [במדבר טו], ט) [שמיני פרשה ט], י) [ויקרא יא], כ) [וכ"ה במקואות פ"ה מ"ה].

תורה אור השלם

1. בנפל אויבך אל תשמח ובכשלו אל יגל לבך: משלי כד יז
2. אשרי משכיל אל דל ביום רעה ימלטהו יי: תהלים מא ב
3. דורי נסע וגולה מני באהל רעי קפדתי כארג חיי מדלה יבצעני מיום עד לילה תשלימני: ישעיהו לח יב
4. ויאמר לו מדוע אתה בכה דל בן המלך בבקר בבקר הלוא תגיד לי ויאמר לו אמנון את תמר אחות אבשלם אחי אני אהב: שמואל ב יג ד
5. כל פעל יי למענהו וגם רשע ליום רעה: משלי טז ד
6. יי ישמרהו ויחייהו ואשר בארץ ואל תתנהו בנפש איביו: תהלים מא ג
7. אמר אל רחבעם בן שלמה מלך יהודה ואל כל בית יהודה ובנימן ויתר העם לאמר: מלכים א יב כג
8. יי יסעדנו על ערש דוי כל משכבו הפכת בחליו: תהלים מא ד

גליון הש"ס

גמ' לא לסעוד איניש. עין רש"י שבת דף יב ע"ב ד"ה קועד וכ"ל דגרס' כאן לא ליסעוד:

מוסף רש"י

מטרא במערבא. באלן ישראל, סהדא רבה פרת. פרת מעיד בדבר שהוא יורד מאלן ישראל לנבל ונדל ממי הגשמים ויודעין בני בבל שירדו גשמים בהרי אלן ישראל ושמתים על אחיסם (שבת סה: וכע"ז בכורות נה:). נהרא מכיפיה מתבריך. משפחו וממקורו ומתגלגו, קלנ מתרגמינן כיפה, מכיפיה מיבנך ולא ממי הגשמים (שבת סה:). אין המים מטהרין בזוחלין. אין מטהרין אדם וכלים הטובלין בהן דרך זחילה וצריך להמשיך למקוה ולטבול במקוה (שם) דבכל שעה הוי מים נוטפין רבין עליהן (בכורות נה:).

מב א מיי' פי"ד מהל' אבל הל"ד:
מג ב מיי' שם הל"ה סמג עשין מד"ס ב טוש"ע יו"ד סי' שלה סעי' ד:
מד ג מיי' שם הל"ו טוש"ע שם סעי' ג:

תוספות

לסעוד. אם יבקר לחולה. פוקד מתרגמינן ופעוד: ריווח נפשיה. החולה וסבור המבקר החולה עובר לו מליו ומתנע מלנקש רחמים: בתלת בתרייתא תקיף חולשיה. ומסיח מלנקש רחמים עליו: סהדא רבה פרת. שרבו מימיו מן הגשמים:

פירוש הרא"ש

רב חלבו באיש. פי' חלה כדאמרי' בגמרא מדלקין (דף כ.) מן קדש בהיאא בשבת: שבביו ורבצו לפניו. לפני החולה בצווי רבי עקיבא כי הנכנס לבקר את החולה מפקח כל לבביו ומחיסו: אינו מבקש עליו רחמים לא שיחיה ולא שימות. חז היא רעה גדולה שאם היה מבקרו היה מבקש עליו רחמים ואפשר שעת לוון הוא ותהיה תפלתו נשמעת ומרעות הביקור גורם שימות: דלא ליתרע מוליה. דבכל מורא מדלי מכיני (שבת לב.) ואולי בבקשה מועטת שיבקש שוגאו רעתו יתוקף מליו: משכ"ל אל דל. מגיה מליו לבקרו ולפקח בלרכיו: שריפאוהו מצרעתו. שהשיאוהו עלה לעבוד בידן: רחבעם בן שלמה. שהשיאוהו עלה לומר אבי יסר אתכם בשוטים ואני בעקרבים: לא ליסעוד. לא לפקוד: רווחא דעתיה. וסבור הוא שנתרפא ולא יתפלל עליו: תקיף חולשיה. וכבר הוא מסוכן שאין תפלתו מועלת לו: סהדא רבה פרת. כי מרוב גשמים שירלו בארץ ישראל גדל הנהר ורבה ורוחין בני בבל ושמתים בטובת אחיסם: נהרא מכיפיה מתבריך. מקלנו ומקדקדו מימיו גדלים כי רוב גדול הנהר מן התהום כדאיתא בתענית בפרק סדר תעניות (דף כה:) אין לך טפח יורדת מלמעלה שאין לך טפח עולה בקרקע הנהר ממי גשמים שנופלין במקום אחד: אין המים מטהרין בזוחלין. לחייבין שמא רבו עליו טוטפים שמי גשמים רבו על עיקר מי הנהר ומבטלו ברוב ולא אמר קמא קמא בטיל שכל דבר שדרכו לגדל וגם גדל